

GESPREK MET ARIE¹

Leiden, 4 april 2006

Waar we eigenlijk mee begonnen is: wat taal doet, of wat de functie van taal is...

Alle taalkundigen vragen zich af: ‘wat is nou betekenis, wat is de betekenis van woorden, van constructies?’, en het klassieke idee, ook het naïeve idee waar mensen die er voor het eerst over beginnen na te denken voor het eerst op komen, is: ‘dat is de informatie die een woord of een zin geeft over waar het over gaat’. Dus: stoel, de betekenis van stoel is die groep objecten, dingen in de werkelijkheid, en als je dat weet, op welke dingen het slaat in de werkelijkheid, ken je het woord.

Als je weet welke categorisering het maakt.

Precies, ja. Dus wat voor onderscheid in de werkelijkheid, als het ware, het maakt tussen de dingen, tussen dingen die stoel zijn en dingen die geen stoel zijn. Als je dat weet ken je de betekenis van stoel. Dan is het idee dat dat de standaard situatie is, dat dat de normale situatie is van linguïstische betekenis, zoals we dat dan

1. Het boek waar we naar refereren is: Arie Verhagen, *Constructions of Intersubjectivity. Discourse, Syntax and Cognition*. Oxford, 2005.

noemen. Er zijn wel randverschijnselen die daar minder makkelijk in onder te brengen zijn, wat is de betekenis van het woord toch, wat is de betekenis van 'hoera', dat is niet zo direct duidelijk wat voor verschijnselen in de werkelijkheid dat zijn, maar dat beschouwt men dan als de versiering, de franje, een beetje aan de periferie van het taalsysteem, de uitzonderingsgevallen: wat normaal is voor betekenis van woorden is dat ze ergens op slaan, ernaar verwijzen, naar dingen verwijzen, informatie geven over verschijnselen in de werkelijkheid, informatie dus.

Waar ik van uit ga, wat ik ook probeer te laten zien, is dat je, als je een serieus en compleet beeld wilt krijgen, je toch een ander, toch de prioriteiten anders moet leggen, dat je ook bij woorden die zo'n informatieve inhoud lijken te hebben, je de betekenis niet kent als je alleen maar weet op welke verschijnselen het slaat, maar dat je, dat het echt uitmaakt wat mensen elkaar er mee aan doen. Dat klinkt wat extreem, daar staat een rode stoel, wat doe ik nou mijn toehoorder daar mee aan? Maar dat is toch in feite wel wat ik

meen te kunnen laat zien, wat je nodig hebt: beïnvloeding, je zet het in om op een bepaalde manier soortgenoten, medetaalgebruikers, medemensen te beïnvloeden, als onderdeel van een groter geheel, altijd, in een context, in een uiting, maar daarvoor zet je het in. En hoe je het daarvoor kan inzetten, dat moet je weten, en dan pas heb je de betekenis van een taaluiting door. Dat is om allerlei redenen belangrijk, om dat zo te doen, maar daar komen we misschien zo nog wel op.

Want, dus, er is wel een soort werkelijkheid waar die woorden naar refereren,

Tuurlijk,

Maar dat is dan een soort van aanleiding voor wat de taalgebruikers...

Ja. En soms een object van aandacht. Sommige woorden geven natuurlijk ook, naast dat ze zo'n sturend, primair sturend, effect hebben, wel degelijk ook informatie over de wereld. Sommi-

gen doen dat helemaal niet. Woorden als ‘hoera’ doen dat helemaal niet. Die geven alleen maar informatie over de puur subjectieve beleving van iemand over een situatie, maar die situatie is er dus wel, dat weet je wel. Als er gecommuniceerd wordt, dan is er een aanleiding, ook met een woord als hoera, of gefeliciteerd. Dan wordt natuurlijk de onderlinge verstandhouding beregeld, daarmee, tussen de spreker en de toehoorder, dat doet die met zo’n woord: beregelt de sociale relatie, daar doet die iets mee.

Want je gaat er bij taal altijd van uit dat iemand iets wil met wat-ie zegt, dat er een aanleiding is om dat te zeggen.

Dat is mijn punt: Er is altijd iets wat je met iemand anders samen wilt, of wat je van een ander op de een of andere manier, al is het nog tamelijk futiel, maar je wilt iets gedaan krijgen, al is het maar dat ie op jouw manier denkt, dus dan hoeft ie niet eens echt concreet met zijn handen fysiek iets te doen, maar hem ergens van te overtuigen, daar ben je altijd mee bezig. En

hoe je daar de woorden, voor die retorische kant, de overtuigingskant, weet in te zetten, als je dat weet, is mijn stelling, dan, en dan pas, ken je de betekenis.

En kunt u misschien een voorbeeld geven van hoe u in uw onderzoek – eeuh, dit is uw uitgangspunt, maar in uw onderzoek weet u dat met hele basale voorbeelden te verbinden, en dat is ook eigenlijk ook uw argumentatie daarvoor.

Precies. Dat is mijn aanpak. Als taalkundige is mijn manier om dat algemene punt te maken: ‘mensen zijn net als dieren, als ze aan het communiceren, primair bezig elkaar te beïnvloeden’. Als taalkundige laat je dat dan zien aan taalverschijnselen.

U kiest dus niet voor een ethisch uitgangspunt, of een filosofisch uitgangspunt...

Nee; ik ben wel erg geïnteresseerd in die filosofische kwesties. Maar mijn aanpak, mijn bijdrage aan dat denken over deze dingen, deze

vragen, is taalkundig. Voorbeeld: iedereen kent het voorbeeld van het halfvolle en het halflege glas. En het aardige daarvan is dat als je er even over nadenkt – het is eigenlijk een heel goed voorbeeld: de pessimist zegt ‘het glas is halfleeg’ en de optimist zegt ‘het glas is halfvol’. Het aardige ervan is dus dat het inderdaad bij even nadenken, niet zo lang nadenken, kunt zien dat je, dat allebei die uitingen even wáár kunnen zijn in dezelfde omstandigheden. Als het glas halfvol is zal het ook wel halfleeg zijn. Als het een waar is het andere ook waar. Dus de puur informatieve inhoud is hetzelfde. Maar je ziet meteen dat ze echt niet hetzelfde betekenen. Dat voelt iedereen als het ware ook al op zijn klompen aan, en daarom is het een mooi voorbeeld om dit soort dingen uit te leggen.

Omdat het een soort gedeelde volkswijsheid is.

Het is een gedeelde volkswijsheid, maar je kunt het ook als goed, als aanleiding voor een uitleg gebruiken: als je dus zegt ‘iets is halfvol’ dan stuur je de gedachten van de toehoorder de

kant uit van: ‘nou we hebben nog wat, we kunnen nog wat genieten, het hoeft nog niet meteen aangevuld te worden, we hoeven ook nog niet meteen weg’ al dat soort dingen, stel je voor je zit op zo’n terras... in die richting gaat het. Terwijl als je zegt ‘het is halfleeg’ dan kan dat in heel veel omstandigheden meteen een uitnodiging zijn om het bij te vullen. Dus heel praktisch, inderdaad dus een bepaalde kant uitsturend. En daarmee leg je dus, juist in dit soort gevallen het sturende karakter bloot van zo’n woord als leeg versus vol. Dat dat niet alleen maar een bepaalde toestand van objecten in de werkelijkheid beschrijft, maar dat daar van meet af aan allemaal acties, of manieren van denken, of conclusies die je eraan kunt verbinden, mee verbonden zijn.

Je kunt het woord niet los zien van de conclusies waar het heen stuurt.

Precies, waar het op uit stuurt. Dus de betekenis kennen van een woord is weten, in het gebruik, op welke conclusies het aanstuurt.

En dat geeft u ook in het voorbeeld van 'stoel' dat 'stoel' dan lijkt alsof het geen conclusie is—

Alsof het alleen maar een object van werkelijkheid is, maar dat is dus het voorbeeld van Ducrot², ook ontzettend aardig. Dan komen ook die andere onderdelen, van grammaticale verschijnselen, waar het mij ook in belangrijke mate om gaat, om de hoek kijken: 'Er staan stoelen in deze kamer'. Als je dat niet, als je dat zo kaal zegt, dan zou je kunnen denken, daar wordt dus helemaal niets anders gedaan dan informatie geven over de werkelijkheid. Maar als je nou even nadenkt over wat voor soorten vervolg daarop zouden kunnen komen, daarbij passen en niet passen, dan realiseer je je snel, Ducrot laat dat dus goed zien, dat je heel goed kunt zeggen 'maar ze zijn niet comfortabel' of 'maar de kamer is niet comfortabel' of 'is niet gezellig' dat soort dingen, en dat dat slecht, dat je heel slecht kunt zeggen 'én

ze zijn niet comfortabel'. En helemaal niet: 'en bovendien, ze zijn niet comfortabel'. Dus dat wordt, dat clasht. De taalgebruiker voelt dat dat incoherent is. En de pointe is dan, de verklaring dat de taalgebruiker voelt dat je dat zo niet kan zeggen, dat dat incoherent is, kán alleen maar zijn, dat als je 'stoel' zegt, dat je dus de gedachte uitstuurt in de richting van het zal wel comfortabel en gezellig – aangenaam zijn; in ieder geval geef je, dat is dus de manier waarop Ducrot het uitlegt, met die mededeling, 'er staan stoelen in deze zaal', een argument aan je toehoorder voor hem of haar, om de conclusie te trekken 'het zal hier wel aangenaam zijn'. 'De kans dat het hier aangenaam is is groter dan de kans dat het niet aangenaam is'. En dat komt er onmiddellijk met mee, dat kán je er niet los van zien, en dat je het er niet los van kúnt zien blijkt dus uit het feit dat als je dat comfort wilt ontkennen, dat je er dan een tegenstellend voegwoord, 'maar', bij moet gebruiken. Je ontkomt er niet aan.

Je moet zeggen 'er zijn hier stoelen, máár het licht doet het niet' dus het is—

2. Oswald Ducrot: *Slovenian Lectures: Argumentative Semantics* / *Conférences Slovènes: Sémantiques argumentatives*. Ljubljana, 1996. Pagina 42 e.v.

Dan wordt het dus weer iets ingewikkelder, want dan geef je met het één een argument dat het hier wel goed zit met deze kamer: er is comfort, er zijn voorzieningen, hier kun je wel goed vertoeven – en dan is er iets anders, wat daar dus tegenin gaat. De werkelijkheid schrijft helemaal niet voor dat het één in tegenspraak zou moeten zijn met het ander, dat dat een tegenstelling is. De aanwezigheid van stoelen en het niet doen van het licht. Het zal de werkelijkheid worst wezen: dat ligt aan ons. Dat is onze subjectieve beleving van die fenomenen en de betekenissen van de woorden hebben dus ook altijd, ook van die beschrijvende woorden, zo'n sturend karakter.

En dat komt, is u punt, juist, dat is juist het, in de eerste plaats...

Ja. En dat je dat, daarvoor zijn dus die woordjes als 'maar' zo geschikt, aan deze voorbeelden kun je dus ook zien dat wat zo'n woord als 'maar', waarom het een tegenstellend woord is, is dat het dus niet tegenstellingen tussen objectieve

tegendelen beschrijft: er is niets incompatibels aan het feit dat er stoelen zijn en dat het licht het niet doet. Er is niks in de werkelijkheid dat dat verbiedt of moeilijk maakt, dat alle twee die dingen tegelijk het geval zouden zijn. Maar wij zetten er 'maar' tussen; en voor ons gevoel moet het er tussen staan, en 'maar' is dus niet een operator, technisch uitgedrukt, op de informatieve inhoud van de uitingen, maar, op hun argumentatieve strekking. Daar opereert het dus op. De argumentatieve strekking van de éne uiting is tegengesteld aan de argumentatieve strekking van de tweede helft, en omdat daar een tegenstelling is moet dat woord 'maar' ertussen, dat is het, de, inhoudelijke aspect van de communicatie die door dat woord 'maar' wordt uitgedrukt. En die bevindt zich dus in dat vlak van onderlinge verstandhouding reguleren: ik wil dat jij iets van mij aanneemt...

Ik wil dat jij gaat zitten

Bijvoorbeeld, of dat je hier blijft, 'het is hier comfortabel genoeg', 'ga niet weg'. Dat soort

dingen wil ik bereiken bij jou, in ieder geval dat je dat overweegt, dat je andere mensen ernaartoe uitnodigt – wat dat allemaal concreet is, dat kan verschillen in verschillende contexten, maar, ik stuur jou wel een bepaalde kant uit van ‘comfort genoeg om positief te behandelen’. En dat, het is op die strekking, dat aspect van de strekking dat je, dat zo’n woord als ‘maar’ opereert.

Nou en vervolgens probeer ik dus in dat boek te laten zien dat als je dat nou eenmaal ziet, dat er in ieder geval een aantal, nogal elementaire, middelen van taal zijn – ‘maar’ is een betrekkelijk eenvoudig voegwoord, kinderen leren het al vroeg, dus dat zit wel diep, in het systeem – als dit soort functies door van die kleine elementen die veel gebruikt worden en vroeg geleerd worden in het systeem vervuld worden, dit type functies op dat interactieve vlak, wat ik dus ‘intersubjectieve coördinatie’ noem, dan kun je erover gaan nadenken, dan kun je als het ware verwachten dat er wel meer van die fenomenen zullen zijn, die precies op dat vlak opereren: dus niet alleen maar het woordje ‘maar’. Het zou

raar zijn als ‘maar’ nou het enige was dat nou precies die intersubjectieve coördinatie verzorgt; dat een operator is op dat fenomeen, op dat vlak van interpretatie. Nou dan voel je het al op je klompen aankomen, natuurlijk, de strekking van het boek is van, nou ja inderdaad, er is heel wat, en heel wat dingen waarvan we traditioneel helemaal niet in de gaten hebben gehad dat die weleens vooral een functie op dat vlak van intersubjectiviteit zouden kunnen hebben.

‘Intersubjectiviteit’ is het woord dat u beschrijft, dat betekent dat het gaat om hoe mensen met elkaar hun relaties...

Coördineren.

Coördineren.

Op elkaar afstemmen: het gaat uiteindelijk natuurlijk inderdaad om gedrag: wat doen we, ga je mee of ga je niet mee, blijf je hier of niet, maar wij doen dat dus heel erg op een indirecte manier, als we dat met taal doen, want dan ben

ik je attitudes, dat is het eerste, ik ben je gedrag – sorry – je denken, je houdingen, je attitudes ten opzichte van mij aan het manipuleren, in de hoop natuurlijk dat daar, zoals bij alle andere dieren, uiteindelijk ook in termen van gedrag resultaten uitkomen, dat wij voortaan samen gaan optrekken, dingen gaan doen, die ik niet in mijn eentje zou kunnen doen bijvoorbeeld, of als het over mannetjes en vrouwtjes gaat hoeft ik ook niet verder door te praten wat er allemaal zou kunnen gebeuren... Hè, dat soort aspecten. Wij doen dat, indirecter dan veel andere dieren, door die attitudes te beïnvloeden, te proberen te beïnvloeden–

Een heel groot stuk indirecter.

Heel erg indirect, ja.

Maar dat is dus ook uw punt, dan, voorzover ik het begrijp, dus, het idee dat wij op een andere manier communiceren dan dieren, ofzo, dat dat niet het geval is, maar dat wij dat dus eigenlijk een heel erg stuk vernuftiger en gecompliceerder onze eigen

doeleinden weten te verhullen–

Nou, verhullen...

Verhullen, maar we kennen ze ook natuurlijk niet, laat ik zo zeggen, voor ons is, tenminste ik neem aan, dat soort dingen zit allemaal zo diep, dat speelt niet echt in je bewustzijn.

Nee, nee, dat is gewoon onze manier van leven, zo doen wij het. En als wetenschappers, filosofen, taalkundigen denken we er een beetje over na en wordt je daar soms van bewust, maar dat moet je niet te ver door laten schieten, want dan komt er woord meer uit je mond. Als je er de hele tijd over aan het nadenken bent, hoe je dat aan het doen bent, dat moet je uit elkaar zien te houden.

Dat is de grote valkuil van de deconstructivist, of zo.

Hoeft niet hoor, de deconstructivisten kunnen dat ook: die kunnen ook soms praten en tek-

sten produceren zonder dat ze verlamd raken door hun, door de vraag of ze eigenlijk niet het omgekeerde zitten te zeggen van wat ze aan het zeggen zijn.

Dat is namelijk wat mij, wat mij, wat voor mij eigenlijk een hele relevante vraag is, wat mij in mijn project ook bezig houdt, u bent iemand die inderdaad heel erg de dingen allemaal afbreekt en zegt van nou hè, eigenlijk zit ik als ik met iemand anders zit te praten ben ik alleen maar mijn best aan het doen...

Om goed over te komen.

Om goed over te komen, dat we vriendjes worden, of dat we kinderen kunnen krijgen, dus wat je zegt, maakt helemaal, wat je zegt heeft geen enkele relatie met een soort van objectieve, er is geen echte reden om te zeggen wat je zegt dan.

Nou dat is niet primair.

Nee.

Dat is de manier waarop ik zelf het voor mezelf altijd uitdruk, er zijn natuurlijk wel dingen in de, ik bedoel de werkelijkheid bestaat wel, daar ga ik ook van uit, anders zat ik hier niet vol vertrouwen op deze stoel, zat ik de hele tijd te twijfelen of ik niet in zou storten – nee, ehm, maar het gaat erom wat primair is. Kijk, voor mij is heel belangrijk – jij zegt van je breekt dingen af. En ik snap wel wat je bedoelt, want, maar wat ik dus volgens mij afbreek zijn illusies. En dat vind ik niet erg om af te breken. Voor mezelf vind ik het dan juist interessant dat je... je kunt er wel, op die manier juist beter greep op kunt krijgen hoe, het feit dat wij soms wel degelijk informatie over de wereld aan elkaar geven, een plaats kan krijgen, gezien kan worden, als voortkomend uit die indirecte manier van elkaar beïnvloeden, die, ook bij ons, toch in feite primair is.

Juist, in die zin, ben ik dus erg wetenschappelijk, geloof ik. Het is, voor mij is het onwetenschappelijk om aan die illusies vast te houden. Juist, je ziet het zijn illusies. Als je denkt van nou kijk wij, wij, het typische van menselijke taal is

dat ie de werkelijkheid beschrijft, dan is eigenlijk niet goed te begrijpen waar de menselijke taal ooit vandaan gekomen zou kunnen, zou kunnen zijn. Dan kan het niet anders dan dat het op gegeven moment een gift van de aliens, of van een god, of een mega-mutatie, een-of-ander mirakel, waar van we eigenlijk weten: wetenschappelijk gezien slaat het nergens op. Zo kan het niet. Dus wetenschappelijk is het puzzel, is het een raadsel, dat we soms wel degelijk, dat geloof ik namelijk ook wel, elkaar informatie geven over de werkelijkheid. Maar de uitdaging, de wetenschappelijke uitdaging, is, om daar niet een mirakel van te maken, maar een verhaal te vertellen dat duidelijk maakt hoe menselijke communicatie wel degelijk een rechtstreekse voortzetting is van eigenzinnige en eigenwijze en op eigen belang gerichte, bevordering van eigen belang gerichte, communicatie zoals alle dieren dat doen; maar een bepaald karakter heeft gekregen dat het mogelijk maakt, en dat is dus dat indirecte karakter, die het mogelijk maakt dat we, al beïnvloedend, waar we mee bezig zijn, mekaar ook nog wel eens de waarheid vertellen.

Echt informatie geven over de werkelijkheid geven, wat dan soms wat extra lol en voordelen zelfs blijkt te kunnen opleveren, omdat je dan blijkt kennis over de werkelijkheid te kunnen communiceren, waar volgende generaties hun voordeel mee kunnen doen, zodat er 'cultuur' kan ontstaan. Cultuur is natuurlijk niet bewust gemaakt. We zijn op een gegeven moment in de loop van de evolutie cultuur-producerende wezens geworden—

Dat was een goede strategie—

Maar de dingen die daarvoor nodig waren, dat is, niemand heeft dat kunnen voorzien, dat dat een goede strategie was. Dus het moet vanzelf zijn ontstaan, om andere redenen. Cultuurvorming. Dat moet om andere redenen dan dat het ons zo mooi in staat stelt om de wereld te beheersen, met z'n allen, ontstaan zijn. En, een belangrijke voorwaarde voor cultuur is taal. Zonder communicatie, wederzijdse verstandhouding, kunnen wij onze kennis niet accumuleren. Dus taal is voor die communicatie, om

dingen te kunnen leren aan de nieuwe generatie, een cruciale voorwaarde. Maar taal is niet óntstáán zodat wij daarmee scholen kunnen vullen, ik kan het niet voor – dus dat moet gereconstrueerd kunnen worden, en dat is dus een deel van wat mij motiveert als wetenschapper, om de, van het idee dat taal eigenlijk een mirakel is, los te kunnen komen.

Zo lang je blijft vasthouden, en dat is dus de ‘bottom-line’ van mijn punt, zolang je blijft vasthouden dat wat taal communiceert, informatie over de wereld is, zul je nooit een wetenschappelijke verklaring voor het fenomeen, als natuurverschijnsel, kunnen bereiken. Om daar te kunnen komen zullen we dus wel een aantal illusies moeten opgeven. Die breek ik dan met liefde af; waarom met liefde – omdat het afbreken daarvan de weg vrij maakt voor een wetenschappelijk inzicht, ook in zo’n verschijnsel als cultuur en taal, als natuurverschijnsel: als natuurlijke fenomenen die in de loop van de evolutie ontstaan kunnen zijn. Mooie, prachtige fenomenen, zoals vleugels van vogels ook prach-

tige fenomenen zijn, maar ze zijn niet ontstaan om mee te vliegen.

Dus eigenlijk tegen soort van elke vorm van finaliteitsdenken ingaan, als het ware.

Ja.

Want dat is weer helemaal in, finaliteitsdenken

Is dat zo?

Op een bepaalde manier, toch? Met de soort van neo-conservatieven, het idee dat bijvoorbeeld het kapitalisme of, dat er een eindstadium is te verwachten.

Ja, ja, raar idee... Heb ik inderdaad nooit goed begrepen. Het einde van de geschiedenis, Fukuyama enzo, die dingen. Dat snap ik gewoon niet. Ik kan niet eens goed snappen hoe een wetenschapper dat zelf serieus kan denken. Maar ik heb me er gelukkig niet lang in hoeven verdiepen, want, 11 september 2001 heeft er meteen

een eind aan gemaakt...

De geschiedenis, de ontwikkeling gaat gewoon door.

Nou, dat ontkende Fukuyama ook niet, maar die had dus het idee, grote, wereldomspannende tegenstellingen, die de kleine in zich opnemen, waar kleine tegenstellingen gewoon onderdeel van zijn, die alles beheersen, die zullen niet meer optreden, omdat het liberalisme de wereld overd heeft, inclusief het voormalig oostblok... Nou, hij heeft niet lang hoeven wachten, we hebben niet lang hoeven wachten om, we hebben nou toch weer een aantal – wel degelijk wereldomspannende – problemen, tegenstellingen bij de hand. Maar goed.

Ehm, maar, dus.

Finaliteitsdenken, dat zei je, daarvoor riep je het. Maar finaliteit is niet zozeer einde maar doel.

Ja precies, en dat is, maar dat is ook als ik het goed begrijp een punt, dat u al deze verschijnselen wil ontdoen van enige vorm van...

Mythisch–

Mythisch, doel, ehm...

In die zin, zullen we zeggen, dat heeft, dat hebben misschien alle moderne denkers wel gemeen met deconstructivistisch denken, het, het omverwerpen van illusies.

Nee precies, want voor mij was een beetje een punt, persoonlijk, dat ik dacht van, dat ik dat heel erg, zo, in mijn levenshouding op een bepaalde manier voel, dat deconstructieve denken of zo, dat ik inderdaad weet dat als ik iets zeg, kan ik net zo goed iets anders zeggen, en ik zeg het waarschijnlijk, ik heb geen goede reden om dat te zeggen, waarschijnlijk zoals – en wat u dan zegt kan ik goed herkennen: ik zeg van ja, het zijn allemaal, wat je zegt zijn strategieën en je wil anderen beïnvloeden en je wilt jezelf een goede niche geven ofzo, waarin je...

Zeker, en dat gaat heel erg onbewust dat je jezelf heel goed later af kan vragen waarom heb ik nu in 's hemelsnaam op dat moment dit gezegd, ja.

Maar op het moment dat je daar, dat je daar – ik denk dus inderdaad juist dat jezelf van dat soort dingen aan de ene kant dus wel bewust moet zijn, maar aan de andere kant kun je niks doen zonder dat je denkt dat je het goede doet, of zo. Op het moment dat je iets zegt wil je toch ook tegelijkertijd denken dat het waar is wat je zegt, of dat je, of is dat een soort, is dat iets waar je vanaf komt?

Het is zonder meer de 'default'-houding, hè, dat je – zo werkt het, zo zitten wij kennelijk in elkaar–

Wij denken dat we–

Het is zo, het is heel veel makkelijker, ik zou haast denken: het zou best wel eens kunnen zijn dat we daarop geselecteerd zijn als sociale wezens, dat de minder sociale individuen, varian-

ten, van de soort homo sapiens, iets minder kans hebben om het goed te doen, in termen ook van nakomelingenschap, dan de wat betrouwbaardere varianten, dus dat daar vanzelf een soort selectieproces heeft opgetreden die het, het is veel makkelijker – psychologen weten dat: het is heel moeilijk om een leugen vol te houden. Het is heel veel makkelijker om, het is nog makkelijker om fantasieën vol te houden dan om leugens vol te houden. Mensen zijn bovendien erg goed in het betrappen van collega's, van soortgenoten, op inconsistenties, en dan weten ze ook meestal welke van de twee de ware, van twee inconsistente uitspraken, de correcte is en welke de leugen. Mensen zijn heel goede leugendetectors, eigenlijk, verhoudingsgewijs, allerlei psychologisch werk laat dat zien. En dat overkomt ons dus van nature het makkelijkst, dat je gewoon praat in overeenstemming met hoe je denkt dat de wereld in elkaar zit. Het is ook heel, je kent misschien wel van die discussies tussen filosofen of het zou kunnen dat je, dat warm koud zou kunnen betekenen; kun je, kun je zeggen dat het warm is en bedoelen dat het koud is? Dat type

discussies. Ken je ze niet?

Die discussie is mij ontgaan.

Nou ja, ik geloof dat Wittgenstein daarmee begonnen is. In ieder geval heeft ie er een hoop over gezegd, over dat soort van, dat soort van dingen. En als je dat probeert vol te houden – kinderen spelen ook wel eens dat soort spelletjes: als je zegt van we gaan nou overal ‘nee’ zeggen waar we ‘ja’ bedoelen, en andersom – basaal, bij de eerste taalverwerving, bij die eerste paar jaren waar je toch het meeste ook de rest van je leven mee doet, is dat zo tot automatische routines geworden dat dat eigenlijk niet te doen is: dat houdt, dat breekt, dat gaat gauw kapot – zo gauw het dan echt serieus wordt, een kleinigheidje buiten het spel gebeurt waar iemand even gecorrigeerd moet worden, dan komen de gewone betekenissen, functies en gebruikswijzen van de woorden weer naar boven.

Maar in feite wordt dan natuurlijk ook bijna een soort van, überhaupt communicatie een soort spel,

als je zo gewend bent de regels ervan, de regels – ik had het er laatst met een docent over, in die zin: juist als je een soort van, als je niet wil, als je je bezig houdt met dingen zoals u dan illusies wil...

Afbreken.

Afbreken, of dat je een soort van deconstructivistische houding hebt, of dat je wil laten zien dat het allemaal omgekeerd kan, dan wordt je – maar dan tegelijkertijd is het in je normale gedrag, ben je, ga je er toch vanuit dat wat je zegt waar is, maar dan kun je dat op een bepaalde manier misschien ook als een spel zien, want je moet je, in een spel moet je wel aan de spelregels houden anders kun je het niet spelen, of zo.

Precies, precies. Nee dus het, we zeggen van taalbetekenissen, heel belangrijk: dat zijn conventies, dat zijn in de zin van, echt ook in de strikte wetenschappelijke zin van Lewis, die ken je misschien wel, de filosoof Lewis?

Ja.

Die heeft eigenlijk dat conventiebegrip in alle, in al zijn details uitgewerkt³, wat dat nou eigenlijk precies voorstelt, en die legt er dus ook de vinger op dat conventies oplossingen voor coördinatieproblemen zijn: individuen hebben nooit in hun eentje een conventie. Een conventie bestaat alleen maar in een gemeenschap. En daar spelen, daar hebben individuen coördinatieproblemen, ze moeten soms dingen, hun gedrag op elkaar afstemmen: bijvoorbeeld, als je in het verkeer zit, je moet je gedrag bij het passeren op elkaar afstemmen, want anders heb je een botsing. Of je stipt tegen elkaar en je komt niet vooruit. Dus gegeven je doelen, jij wil vooruit en ik wil vooruit en we moeten van dezelfde weg gebruik maken en we willen niet dezelfde kant uit, dan zullen we de manier waarop we over die weg bewegen op elkaar moeten stemmen, want anders kunnen we, kan geen van ons onze doelen bereiken, onze weg vervolgen. En een conventie is dan een gefixeerde manier om zo'n coördinatie-

3. David Lewis: *Convention: A philosophical study*. Cambridge, Mass., 1969.

probleem op te lossen. Dat laat Lewis dus zien. Bestaat dat éénmaal, ja, dan kun je zeggen: er wordt een soort spel gespeeld, conventies, of we nou links of rechts rijden, het kan allebei, het kan op zich allebei, en wij spelen nou hier het spelletje van rechts rijden, en in Engeland spelen ze het spelletje van links rijden. Maar we spelen dit spelletje wel, dus intrinsiek hadden we het ook anders kunnen doen, maar we spelen dit spel wel hier omdat dit nou eenmaal de manier is waarop we in dit land de dingen doen.

Dat is dus eigenlijk een beetje het verhaal van de moedertaal, eigenlijk.

Ja, dat is het verhaal van de moedertaal. Ja, precies, ja...

En want dat is, dat vond ik een heel interessant punt ook, dit onderzoek wat u op gegeven moment ook in dat college ook liet zien, wat de enorme invloed van die moedertaal aantoont, dat dat echt de wereld, bepaalt hoe je de wereld beleeft.

Ja, in sommige opzichten. Absoluut. Ja, dus wat Slobin met zijn vergelijking van het Engels en het Spaans⁴, en met die ruimtelijke relaties experimenten van Pederson en Levinson⁵ weet je dat, dat is waarschijnlijk, dat zijn die dingen waar je het over hebt...

Dat je kijkt–

Precies. Als jij opgegroeid bent in het spel waarin je, om ruimtelijke configuraties aan te geven geleerd hebt om dat te doen in termen in van noord en zuid, dit flesje staat ten noorden van de microfoon – dat weet ik toevallig, ik weet dat dat het zuiden van dit complex is – als je dat eenmaal zo geleerd hebt, dan je het ook zo, dan

4. Slobin, D.I.: *Two Ways to Travel: Verbs of Motion in English and Spanish*. In: Shibatani, M., Thompson, S.A. (eds.): *Grammatical Constructions: Their Form and Meaning*. New York, 1996, 195–219.

5. Pederson, E., Danziger, E., Wilkins, D., Levinson, S., Kita, S. & Senft, G. (1998). *Semantic typology and spatial conceptualization*. *Language*, 74(3), 557–589.
<http://www.mpi.nl/Members/StephenLevinson/language98>

denk je er ook zo over, en staat dit voor jou geval altijd aan dezelfde kant of ik nou aan deze kant van de tafel zit of aan die kant. Terwijl als ik als Nederlander het spel van links en rechts geleerd heb en ik ga aan de andere kant van de tafel zitten dan staat die nu rechts van me en straks links. En zo sla ik het ook op in mijn geheugen, zo neem ik het dus ook waar. Dat is, dat is nog weer eens een stapje extra, een ietwat andere reden waarom ik dat nou weer zo fascinerend vind bovenop die dingen waar we daarnet over zaten te praten, om – die duidelijk maken waarom, hoe je je kunt voorstellen dat menselijke taal met zijn bijzonderheden toch ook gewoon een dierlijk communicatiesysteem is, en dus op een natuurlijke wijze ontstaan kan zijn – je hier het inzicht krijgt, met dat specifieke middel dat wij dan hebben, die taal, dat dat ook weer effecten heeft op hoe wij ons ontwikkelen. Dus dat je daar te zien krijgt dat een fenomeen dat in primair op sociaal niveau bestaat – individuen hebben geen conventies zoals ik net zei – conventies, en hoe je dit soort dingen doet, hoe je de dingen noemt, de taal gebruikt, dat is dus een

kwestie van conventie... als je dat eenmaal hebt, als je eenmaal zo'n soort organisme bent geworden dat heel veel met spelletjes spelen doet, dat-ie op individueler niveau van hoe je tegen de wereld aankijkt als individu, consequenties kunnen hebben – dus dan wordt je beïnvloedt weer, door je conventionele systeem waar je in groot geworden bent.

Ja, anders zou je ook niks kunnen leren natuurlijk als het geen impact had op je individu.

Precies, dat moet het ook wel zo zijn. Ik bedoel, ik vind jou een snelle denker, want je hebt, dit soort dingen doen andere mensen lang over om dit te zien: natuurlijk, het moet ook wel zo zijn, want anders kan het, als het individu dat niet zou doen – gewoon de conventies overnemen – dan zou die de voordelen van die conventies niet kunnen gebruiken. Want die voordelen zijn natuurlijk, dat je snel, op hoog niveau – relatief gesproken dan natuurlijk altijd, want we doen er in onze complexe cultuur jaren over, om zo ver te komen – maar relatief op hoog niveau,

op jonge leeftijd op hoog niveau, kunt functioneren in onze samenleving–

De hele complexe–

Onze hele complexe samenleving. Het is goed om daar de relativiteit van te benadrukken: het gaat er dus om dat je door die communicatie en door dingen aan te nemen van ouderen – wat jongeren dus doen, het spel over te nemen – datgene wat de ouderen dus hun hele leven over hebben gedaan om te ontdekken en om uit te zoeken, een nieuw spel, vanaf jongs af aan kunnen gaan spelen. Dus er niet ook hun hele leven over hoeven te doen om diezelfde ontdekking te doen, maar dat ze gewoon kunnen beginnen waar de vorige generatie gebleven was, door het gewoon te leren, door het gewoon over te nemen.

Anders kan er toch, anders kan er natuurlijk überhaupt ook geen – dat hele idee van beschaving, natuurlijk.

Nee, maar nogmaals, dan kom je dus weer terug op dat andere punt: dat is zo, maar aan de basis daarvan moet gelegen hebben dat individuen gewoon sneller aan de jacht mee konden gaan doen, laat-ik-maar-zeggen. En door dat effect is uiteindelijk iets als cultuur mogelijk geworden, en zonder dat kunnen wij ons het bestaan niet meer voor stellen...

Maar wij zijn dus wezens die héél erg goed zijn in héél snel héél veel conventies opnemen.

Precies, precies, ja, dat denk ik.

Maar dan is het dus, op het moment dat je zo'n – dat spel spelen, dat is dus wat mij erg interesseert, want op een bepaalde manier, dat is het soort van waar voor mij dan, kijk dan ben ik dus ook gewend om het gelijk graag groot te denken, maar voor mij het soort van postmoderne denken als het ware op gegeven moment doodloopt, want dat is bezig, dat laat de spelregels de hele tijd zien, maar op het moment dat je die alleen maar laat zien, dan gebeurt er alsnog natuurlijk niks.

Nee, in principe niet, nee. Waarom zou je.

Maar daar kom je, maar op een bepaalde manier, juist op het moment dat je, dat je je zo ontzettend bewust bent van de relativiteit van die dingen, wat u ook in uw werk laat zien, kan ik me voorstellen dat het, dat het lastig is om dan juist verder te gaan met het spel, of om nieuwe, om jouw nieuwe – als, op het moment dat jij inziet dat de nieuwe normen die jij in gaat brengen in het spel geen, niet echt een goede reden hebben om ingebracht te worden in het spel, waarom zou je het dan nog doen, ofzo, op een bepaalde manier. Het kan heel verlamdend, ik kan me voorstellen dat het heel verlamdend werkt, deze manier van – bijvoorbeeld het is mijn, het is ook mijn manier van denken, ik deconstrueer graag alles wat ik doe–

Nou, ik noem mezelf geen deconstructivist hoor maar ik begrijp wat je–

Ja ik snap dat is natuurlijk de cultuurhistorische term die dan niet werkt, maar die nu af–

Laten we het daar maar op houden.

Deconstrueren is misschien de verkeerde term, maar het is, omdat dat gelinkt is aan een bepaalde continentale stroming in de filosofie, maar zo bedoel ik het niet, ik bedoel het meer als soort van, dat je analyseert, dat je analyseert – misschien analyseren is een beter woord.

Prima, daar kan ik ontzettend goed mee leven,

Dat je alles wat je doet, dat je alleen maar bezig bent de structuren te herkennen in wat je aan het doen bent, en aan het analyseren wat je doet, en dat je ziet, en dat je inderdaad ziet dat je bezig bent jouw eigen conventies in het spel in te brengen en – maar dat, ik kan me voorstellen, voor mij, tenminste dat is voor mij denk ik, dat is op een bepaalde manier welke, dat gaat voor mij over kunst, dan ik, ik bedoel niet dat ik dat los wil zien van andere cultuuruitingen hoor, maar kunst is waarin dat heel duidelijk is voor mij, dat je, volgens mij werkt dat op het moment dat je, dat je én laat zien

dat je weet dat het het spelletje is dat je speelt, en laat zien, maar tegelijkertijd – dat is volgens mij een soort paradox – tegelijkertijd moet je toch een stap zetten, je moet zeggen van–

Ja maar dat is dus ook gewoon, dat is precies zoals je zegt: het is een keuze die je maakt. Je kunt de keuze maken om alleen maar het analytische spel te spelen, en dan in de zin van ik doe niks anders meer dan iedere keer laten zien dat het een spel is, dat is dan mijn stijl, mijn stiel, mijn bedrijf, mijn vak geworden. Als je dat doet, bijvoorbeeld om dat je dan zegt dat is de enige manier waarop ik, voor mezelf, mezelf nog als een heel persoon kan ervaren, die dus met één ding bezig is, die zich zelf als één geheel ervaart, en dat is belangrijk voor mij om die ervaring te hebben. Op het moment dat je dat doet hou je dus op met positieve, met zelfs de kans, jezelf de kans te geven een positieve bijdrage aan een bepaalde tak van wetenschap te geven, zoals in mijn geval de taalkunde. En ik heb er dus gelukkig – vind ik, want ik vind me daar zelf gelukkig mee want we vinden het toevallig allebei

erg leuk om te doen – niet zo veel moeite mee om een beetje gespleten persoonlijkheid te zijn en te zeggen, en daar ook diep van overtuigd te zijn, dat ik bijvoorbeeld een goede analyse van de ‘laat staan’ constructie geef in hoofdstuk 2 van dat boek. Echt met het idee van ‘ik heb gelijk, en ik kan het bewijzen ook!’. Weet je wel? ‘Zo zit het!’ En alles uit de kast haal wat ik maar kan verzinnen, volgens de regels van dat, van dit spel–

Van de wetenschappelijke–

Corpuson[derzoek], ik ga een hele boel data verzamelen, tellen – ik weet precies hoe ik mijn klantjes moet overtuigen. Ik speel dat spel mee. Het is nou eenmaal zo dat ik gewoon taal ook nog wel echt heel erg leuk vind, en het best leuk zou vinden, ik word daar door gemotiveerd dat studenten, maar ook andere mensen die daar artikelen over lezen, dat die zeggen van ‘verroest, hij zou wel eens gelijk kunnen hebben’. Dus ik hou voor mijzelf, die optie wil ik gewoon open houden, die keuze maak ik dus van–

Dat je gelijk hebt.

Ik wil een bijdrage aan een positieve wetenschap kunnen leveren, en dan ga ik het dus over evidentie hebben, en die ga ik proberen in te zetten en te verzamelen om een bepaald punt te maken, en dan speel ik dat spel zonder dat ik de regels daarvan ter discussie stel. Je kunt niet tegelijkertijd het spel spelen én de regels ter discussie stellen. Maar je kunt wel als één persoon dat doen. En op het éne moment dit, en op het andere moment dat. Zonder dat je jezelf – en ik, ik vind dat niet erg, ik ervaar dat niet als dat ik dan een, dat ik mezelf dan aan het opsplitsen ben, of misschien ervaar ik het wel, maar ik vind het in ieder geval niet erg, dat ik die verschillende rollen kan spelen, verschillende petten kan opzetten – maar dat is waar je dus mee zit: zodra je maar inziet dat je dus een keus maakt... het inzicht dat ook een wetenschap een conventioneel, door conventies geleid spel is dat hoeft je, op zichzelf levert dat geen morele imperatief op. Van ‘nou dan moet je er ook mee stoppen’ of zo. Ik vind helemaal niet. Waarom zou je? Bedoel

dan is het, dan, als je dat zo zou vinden dan zou je als het ware toch nog impliciet een soort absolute norm blijven aanhangen dat het eigenlijk wel...

Zo zou moeten zijn...

Zo zou moeten zijn.

Dan zit je aan een soort authenticiteitsdenken vast.

Precies, dan zit je, dan blijf je daar aan vast.

Ja. Nou ik denk dat ook misschien, ik denk dat dat ook gewoon speelt, dat, we zijn toch, dat zijn toch concepten waar we nog heel erg in denken: individualiteit, authenticiteit, je wilt iets 'menen', je wilt het idee hebben dat het goed is om te doen wat je doet, en dat zijn twee dingen die een beetje, die elkaar een beetje, soms het gevoel hebben elkaar te bijten.

Er is een filosoof, David Hull, opgeleid als bioloog maar vooral beroemd geworden als filo-

soof, die dat dus ook zou zeggen⁶. Hij is zelf ook een hele grote deconstructivist van het essentialisme, zullen we maar zeggen, maar, hij schrijft zelf in zijn eigen stukken op dat essentialisme ons wel erg makkelijk komt aanwaaien. En dat het, dat je eigenlijk ook heel goed kan zien dat het voor overleven en snel beslissingen kunnen nemen ook een heel goede, bruikbare, in de zin van bruikbare, kijk op de wereld is. Dus misschien is, zijn we zelfs daar wel een beetje op geselecteerd, een essentialistische visie op hoe de wereld in elkaar zit – hij formuleert het zelf zo: als het al niet is aangeboren, dan komt het ons in ieder geval heel erg makkelijk aanwaaien. Dan zijn we ervoor gepredisposeerd, als het ware.

Nog interessanter is dat, in aansluiting bij wat jij net zei, hij het er ook over heeft dat het eigenlijk misschien maar goed is dat niet alle

6. David L. Hull, o.a. *Science as a Process: An Evolutionary Account of the Social and Conceptual Development of Science* (Chicago, 1988) en *Science and Selection: Essays on Biological Evolution and the Philosophy of Science* (Cambridge, 2001).

wetenschappers overtuigd zijn van zijn visie op hoe wetenschap werkt. Hij is er zelf diep van overtuigd zegt ie dus, net zoals ik er zelf diep van overtuigd ben dat ik een goede analyse van de ‘laat staan’-constructie, zo werkt wetenschap daar is die echt van overtuigd – maar als alle wetenschappers dat ook zouden vinden dan zou het risico misschien wel groot zijn dat de wetenschap tot stilstand komt. Zijn claim is van: wetenschappers streven altijd primair eigen belang na, ze willen hun naam gevestigd zien en ze willen in de geschiedenisboekjes komen – om dat vol te houden moeten ze eigenlijk ook wel heel erg geloven in de onderneming waar ze mee bezig zijn; en je moet ook wel een krachtig soort van persoonlijkheid hebben om iets wat je niet écht zeker weet toch goed in te geloven, om dat lang vol te houden... dat vereist allemaal nogal wat, dus dankzij dat soort – en dat zijn niet altijd de beste menselijke eigenschappen, wat we zo in het algemeen dé beste menselijke eigenschappen: grote dosis eigenwijsheid, grote dosis eigengereidheid, ook in de zin van allerlei dingen willen geloven ook soms tegen evidentie

in – want als dat niet doet, dan ben je gewoon, als je de hele tijd aan jezelf zit te twijfelen of je eigenlijk wel het goede idee bent, dan stop je er gewoon niet genoeg energie in waarmee je ooit de kans zou hebben om te bewijzen dat je toch gelijk hebt...

Maar dankzij het feit dat er zoveel mensen zijn die allemaal op die manier bezig zijn komt dus inderdaad af en toe het goede idee boven drijven. De wetenschap als geheel werkt dankzij het feit dat wetenschappers zelf heel andere motieven hebben dan die ze denken dat ze hebben. Als ze het allemaal zelf zo, zo zouden zien, dat ze primair bezig zijn met hun naam te vestigen, en niet met dé waarheid te achterhalen, dan zouden ze wel eens zo strategisch kunnen gaan werken en allianties opzoeken, bewust machiavellistisch aan de slag gaan, dat ze helemaal nooit meer een experiment doen, en dan komt het hele mechaniek toch tot stilstand.

Dus je moet...

Je moet erin geloven dat evidentie, een experiment, een corpusonderzoek–

Dat het zin heeft.

Dat het zin heeft en de wereld moet kunnen overtuigen dat jij gelijk hebt. Als je dat niet op kan brengen dan doe je het helemaal niet meer en dan houdt de wetenschap echt op.

Dus, maar, in uw geval: je kunt dat dus gewoon ook in één, in één individu verenigen, laten we zeggen...

Ja, dat kan.

Nee, maar dat, want dat, nou dat is heel erg inderdaad een soort van – want je kunt ook, dat denk ik dan ook inderdaad, bij jezelf zien dat je bezig met jezelf een plek te geven, voor jezelf–

Ja, soms is dat vreemd. Soms levert dat een soort van, nou, 'birds-eye view' van jezelf op. Van: 'waarom doe ik dit nou, wat hoop ik hier

nou van, dat dit helpt om...' enzovoorts.

Nee want ik merk, dat is ook, ja – ik vind dat wel een mooi punt dat dat niet zou werken als iedereen dat consequent zou doen. Want dat merk ik, ik denk dat dat voor de kunst voor een heel groot deel op gaat.

Dat denk ik ook, ik kan me voorstellen dat je dat zo zegt, ja–

En persoonlijk ben ik juist ook iemand die heel erg geneigd is te willen zien hoe het allemaal werkt, en dan zie je ook heel erg dat het juist vooral ook een geval is van de juiste codes kennen, en dan zie je zoveel mensen om je heen die gewoon het spel zó overtuigd meespelen, en echt heel blij zijn dat ze naar die hele gave kunstacademie in London kunnen waar alle hippe kunstenaars vandaan komen, en dan tegelijkertijd, maar tegelijkertijd – ja ik weet niet, ik zou dat niet zo kunnen zonder tegelijkertijd ook het gevoel te hebben 'ja maar nu ga ik daar heen dus ik doe nu de juiste stap op weg naar het sterrenkustenaarsdom', ja, zonder dat ook weer...

Ja, ga verder...

Nou, ik wil het—

Ik herken de worsteling...

Misschien is het een soort wil om het spel te willen veranderen dan, op de een of andere manier...

Laat maar zitten. Neem een oude raad, raad van een oude wijze man: – belachelijk dat ik dat zou zeggen – dat is, ik vind dat zelf nog een restant van absolutisme.

Ja, dat denk ik namelijk ook. Ik denk dan dat is, dat slaat nergens op. Ik bedoel—

Dat slaat gewoon nergens op.

Nee.

Je moet gewoon lol hebben in die kunst die je wil maken, en daar moet je wel de lol in hebben... zo lang je daar lol in hebt moet je het

vol houden en moet je gewoon proberen er het mooiste van proberen te maken – en wat daarvoor goed van pas komt: nou, daar mag je blij over zijn, als je dan toegelaten wordt, dan mag jij ook blij zijn. En dan hoeft je je niet schuldig te voelen omdat je daar blij over bent omdat je eigenlijk weet dat het... nee, je hoeft je niet schuldig te voelen, er zit geen morele categorie in, zo werkt het gewoon.

Nou maar binnen, wat natuurlijk binnen de kunsten heel erg een ding is, is dat het, dat verandering een hele positieve connotatie heeft, ik denk dat dat bij de wetenschappen een heel ander verhaal is—

Nee dat is niet zo.

Niet?

Nee, daarom, mede daarom, lijken wetenschap en kunst volgens mij op elkaar, omdat er waardering is voor originaliteit. Soms zelfs officieel meer dan reëel is. Neem nou NWO, die de subsidies uitdeelt. Die noemen dat de ver-

nieuwingsimpuls. Bij elke onderzoeksaanvraag moet tegenwoordig vooral vermeld worden wat er vernieuwend en origineel aan is. Dus, en je ziet ook in de wetenschapsgeschiedenis natuurlijk, het zijn de originele denkers, die een draai hebben weten te geven aan een bepaalde traditionele manier van denken, die de grootste naam hebben.

Je moet tot op zekere hoogte het spel heel goed mee kunnen spelen, anders dan...

Dat is inderdaad waar, de expliciete waardering voor originaliteit, in de wetenschapsgeschiedenis, die geeft sommige mensen ten onrechte het beeld dat je vooral heel erg origineel moet zijn, en eigenlijk alleen maar origineel hoeft te zijn. Impliciet, veel impliciet, is dat ook wetenschap heel erg conventioneel is, dat je, dat je niet het spel mee mag spelen, dat je buiten haakjes staat, als je je niet aan een aantal hele fundamentele spelregels houdt. Je mag ze alleen maar veranderen—

Als je ze hebt gevolgd—

Als je eerst heel erg hebt laten zien dat je in staat bent om ze te volgen, en daar resultaten in hebt weten te bereiken. En ook nog, bij alle verandering die je voorstelt, bepaalde fundamentele regels van het spel juist volgt: de beste argumentaties, de meest succesvolle argumentaties voor een wetenschappelijke vernieuwing zijn van het type ‘dit zijn de meest, a, b en c, zijn de meest principiële aannames die we in ons vak of in de wetenschap in het algemeen met elkaar delen, en juist die maken het noodzakelijk om assumptie d, die we tot nog toe ook altijd dachten dat die fundamenteel was, te laten vallen’. Die zijn het meest overtuigend. Dus dan wordt er in feite een heel erg beroep op regels, op gedeelde assumpties gedaan om een andere assumptie te laten vallen.

Dan denk je, dan is het toch weer dubbel, dan denk je.

Het is heel erg dubbel. Je ziet in de praktijk

ook, bij bijvoorbeeld beoordelingen van onderzoeksaanvragen, dat er heel veel afgeschoten wordt, door de beoordelingscommissies, omdat ze dan zeggen: ‘we hebben niet genoeg vertrouwen dat hier iets uit komt’. En dat heeft er altijd mee te maken dat zo’n aanvraag dan als het ware té origineel is. Die stelt te veel van de spelregels–

Tegelijk–

Tegelijk, schakelt die uit, en dan gaat iedereen die in deze tak van sport zit zich afvragen of het straks nog wel een bijdrage aan de wetenschap is, wat daar uit gaat komen, of dat het voor de wetenschap gezien niet weggegooid geld, verspild geld is – het zijn nogal smalle marges, waarbinnen die originaliteit zich moet bevinden. Maar, en dat vraag ik me dus ook van de kunst wel eens af, en zeker als er dus kunsthistorisch naar kijkt, als terug kijkt naar de kunstgeschiedenis, dan zijn de verschillen tussen opeenvolgende stromingen kleiner dan ze door de deelnemers aan de controverses zelf gezien werden. Die zien

zelf alleen maar de verschillen. De jonge generatie, de tachtigers in de Nederlandse literatuurgeschiedenis of de vijftigers in de poëzie van de twintigste eeuw die zien alleen maar verschillen...

Terwijl als je terugkijkt–

Als je terugkijkt kun je heel goed overeenkomsten, in welke opzichten het ook een voortzetting van die traditie was, zonder dat ze het als het ware zelf in de gaten hadden. Dus het is heel sterk een combinatie van dingen. Maar originaliteit wordt, heeft officieel, net als in de kunst, een hoge status.

Ja, het is, als je dan toch iets bereikt, moet je dan ook toch iemand zijn die de spelregels graag wil veranderen.

Sommige dan, niet alles.

Niet alles.

Niet alles want dan stel jezelf dus echt buiten—

Het gaat dus eigenlijk om het tegelijk te doen, tegelijkertijd én mee te gaan én soort van om je heen te kijken—

‘Waar ligt mijn kans? Waar ligt mijn kans om net anders te zijn dan de anderen.’

Ja. Nee maar ik herken dat verhaal van wat u zei van die wetenschappers ook goed in de zin van bijvoorbeeld ook als mensen, je hebt heel veel mensen die zeggen ‘ja maar, ik doe niet mee aan die hele kunstwereld’. En dan denk ik altijd van ‘hm’, hè. Dan heb ik automatisch iets van ‘looser’, dan bereik je toch niks, ofzo? Je moet toch juist meegaan om wat te kunnen bereiken?

Precies, ja.

Maar ja, dat is natuurlijk ook een, nee. Nee, ik, ja. Ik denk dat we zo eigenlijk wel een—

Ja want ik moet er ook een punt achter zetten, ook wat betreft de klok.

(...)